

aquests llocs, solen restar velats per l'anonimat. La guia pot donar resposta a preguntes d'aquest ordre, i pot cridar l'atenció sobre elements decoratius que habitualment passen desapercebuts. Dins de la col·lecció es té cura de destacar els temes de les claus de volta, poc visibles per la foscor, de les sepultures que hi ha al paviment, i fins de l'orfebreria que per seguretat es guarda a les sagristies.

El tercer element de què procura ocupar-se la de Sant Feliu és la il·lustració. En el darrer volum, dedicat a Santa Maria de Roses, s'hi publica per primera vegada la fotografia d'una làpida del s. X, desconeguda pels mateixos estudiosos del romànic. En l'anterior, de Sant Feliu de Girona, apareixen també, per primera vegada, en color, les pintures que Tremulles executà a les voltes de la capella de Sant Narcís, que d'aquí a poc compliran dos-cents anys, i en el segon de la sèrie, el de Santa Maria de Palamós, hom troba un reportatge complet sobre les pintures d'Isaac Vermei (+1596), massa desconegudes. De la il·lustració volem remarcar l'esforç posat en donar la planta dels temples, que sovint hem hagut d'encarregar expressament, i en oferir fotografies dels goigs dels sants que hi són venerats. I encara ens sembla una opció oportuna la de reproduir clixés antics i actuals d'activitats de culte i de vida parroquial, per evitar que el lector foraster resti amb la imatge parcial del monument, sense atendre la comunitat que l'habita.

Temples parroquials, com els de Siurana i Fornells, santuaris com el d'Argimon i monestirs com el de les clarisses de Fortià poden ser els propers títols d'una col·lecció d'existència potser precària, però cridada a créixer per la vastitud de l'objectiu que s'ha proposat. Possiblement, en el futur, l'Església de Girona donarà el seu suport a una empresa que se situa plenament en l'àmbit d'una cultura cristiana en diàleg amb la gent del país.

Josep M. Marquès

Les «millors famílies» de la Selva

CONGOST i COLOMER, Rosa.

Notes de societat (La Selva, 1768-1862)

Col. «Estudis i Textos» núm. 2, Consell Comarcal de la Selva i Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners, 1992.

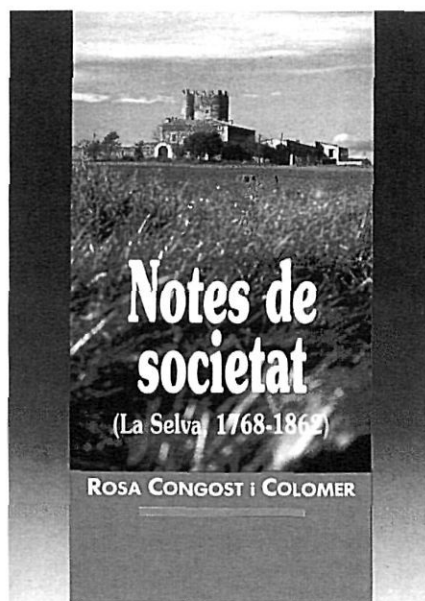
Notes de societat (*La Selva, 1768-1862*) és el resultat de la primera convocatòria del Premi Josep Moragues de Recerca que, promogut pel Centre d'Estudis Selvatans en col·laboració amb el Consell Comarcal de la Selva, i amb caràcter bianual, pretén impulsar els estudis en humanitats i ciències socials centrats en aquella comarca amb el compromís explícit de publicar, dins la col·lecció «Estudis i Textos», els treballs que successivament es vagin guardant.

El treball de Rosa Congost, premiat el 19 de juliol de l'any passat, constitueix una interessant aportació al coneixement de «les millors famílies de la Selva»; és a dir, d'aquelles famílies més «benestants» o amb un major poder econòmic, a partir, bàsicament, de l'anàlisi sistemàtica de les dades que proporciona el Registre d'Hipoteques, una font d'una gran riquesa i utilitat, com l'autora posà ja de manifest a l'article «Una font poc utilitzada: el registre d'hipoteques» («Estudis d'història agrària» núm. 8), a la seva tesi

doctoral publicada per Eumo (1990) amb el títol *Els propietaris i els altres*, i ara de nou en aquestes «Notes de Societat», que constitueixen, de fet, una mena d'apèndix de l'enorme i valuós treball d'investigació que Rosa Congost realitzà per a aquella tesi doctoral.

El llibre inclou dos estudis independents, però a la vegada complementaris, units pel fil conductor de referir-se a un mateix context geogràfic i cronològic i a uns mateixos protagonistes. El primer, sota el títol «Els millors partits de la Selva» és una anàlisi de les aliances matrimonials de les famílies benestants de la comarca entre 1768 i 1862; mentre el segon, titulat «La compra-venda de propietats», estudia les escriptures notariales que registraren les compra-vendes de terres amb un valor econòmic no inferior a les 100 lliures durant el mateix període. Metodològicament, el principal nexa comú entre ambdós estudis, i la seva principal virtut, és el fet de combinar la microhistòria i la macrohistòria o, dit altrament, la manera com els casos particulars, a banda del seu interès específic, poden servir, o donar pistes, per a una anàlisi de caràcter general. En aquest sentit, el que l'autora pretén és reflectir la complexitat de la realitat històrica a través de la presentació de casos concrets —complexitat que sovint queda diluïda quan els casos particulars queden reduïts a simples dades de caràcter estadístic—, però alhora, per damunt dels casos particulars —de les fortunes familiars que eventualment sorgeixen i cauen—, reflectir quins són els mecanismes pels quals una determinada classe social, en aquest cas la dels propietaris, mantingué el seu estatus i privilegis sobre el conjunt de la societat selvatana de bona part dels segles XVIII i XIX.

En aquest sentit, l'estudi de les escriptures de capítols matrimonials i del tipus d'aliances familiars establertes entre les famílies benestants de la Selva realitzat per Rosa Congost, revela el caràcter classista

que tenia el conjunt d'aquella societat i mostra alguns dels mecanismes dels quals se serví l'èlite propietària per mantenir el seu estatus i la seva situació de privilegi. Així, en els casos en què el nuvi era l'hereu, més importants fins i tot que les clàusules que feien referència al matrimoni en si, eren aquelles que es referien a l'herència, essent el tipus majoritari d'heretament consignat als capítols matrimonials de la Catalunya Vella l'heretament universal absolut i extens pel qual els pares del nuvi li feien donació, per al moment en què se celebrés el matrimoni, de tots els seus béns presents i futurs. El caràcter absolut d'aquesta mena d'heretament podia quedar matisat per moltes diverses clàusules (reserva de l'usdefruit per al donant, reserva de dotar convenientment els altres fills i filles, reserva de testar, pactes referents a la manutenció i la convivència familiar, «testaments preventius», l'escreix o esponsalici, etc.); però del que no hi ha dubte és que aquest tipus d'herència assegurava el manteniment de la integritat del patrimoni familiar. No és estrany, doncs, que quan el projecte de Codi Civil de 1851, prenent com a model la legislació castellana i francesa, amenaçà aquesta integritat prenent imposar una legítima «llarga» que reduïa, per tant, la llibertat de maniobra del testador, l'èlite propietària i els juristes catalans s'hi oposessin en nom de la «llibertat de testar» i al·legant que provocaria una divisió de la propietat perjudicial per a Catalunya —en realitat per als seus propis interessos.

La forma concreta com es materialitzaven les aliances familiars entre les principals famílies de la Selva revela també com família, propietat i classe eren indissociables. Així, el treball de Rosa Congost demostra l'existència d'una «endogàmia de classe dominant rural» molt marcada (pagesos, nobles i «oficis nobles», que constituïen el grup majoritari de les famílies que pagaven dots no inferiors a les 1.000 lliures, tendien

A. T. V. — 4071 - S. HILARI SACALM
La Cabanya, En la propietat del Marquès de Monsolis

a establir relacions familiars entre ells) que determinava una «no endogàmia geogràfica» (la norma era concertar matrimonis fora dels límits de la comarca) per la voluntat de casar les filles segons la seva classe —una classe que era molt minoritària dins el conjunt de la societat selvatana. Igualment, afirma Rosa Congost, la tendència a l'alça del dot pagat per les famílies al llarg del període estudiat, no implica, necessàriament, una conjuntura favorable de les famílies a nivell de rendes, sinó que indica, sobretot, la voluntat d'adquirir prestigi i poder continuant formant part de l'èlite, encara que fos a un cost superior a les seves possibilitats econòmiques, fet que, no poques vegades, fou motiu d'endeutament i d'instabilitat per a alguns patrimonis.

Precisament, per tal com a les societats agràries la majoria de vendes es realitzaven de forma forçada; és a dir, quan el propietari no tenia cap altra manera de fer front a una situació econòmica desesperada, l'estudi de les compra-vendes de terres ens aporta indicis sobre l'endeutament agrari, tema que

constitueix un buit historiogràfic que, com assenyala Rosa Congost, reclama ser omplert, per a la comprensió d'aquella «societat d'endeutats» de què l'autora ja parlà a *Els propietaris i els altres*. A banda d'això, l'anàlisi de les escriptures de compra-venda de propietats entre 1768 i 1862, revela altres aspectes interessants com la importància creixent de les vendes perpètuas sobre els altres tipus de venda, o l'existència d'un alt grau d'arbitrarietat del «mercat de terres» i una tendència a una «alta» valoració de la terra en termes econòmics al llarg de tot el període. Així mateix, és interessant la constatació del fet que a partir de 1845 el nombre de transaccions s'accelerà de forma notable, com si en aquest últim període, diu Rosa Congost, tingués lloc la creació i la formació d'un autèntic mercat de terres que encara seria lluny, però, de poder ser considerat un mercat lliure. Aquest darrer fenomen, apunta l'autora del llibre, podria haver estat propiciat per les creixents necessitats de diners de l'èlite propietària a l'hora de fer front a les noves despeses que el prestigi de classe imposava en una societat canviant.

La principal conclusió que es pot extreure de l'anàlisi de les compra-vendes de terres és el gran poder d'atracció de capitals que la terra continuava tenint a la Selva almenys fins a mitjan segle XIX. Com remarca Rosa Congost, si bé sovint la compra de terres era poc rendible en termes econòmics, continuava essent una forma segura d'inversió i podia resultar «rendible» en termes de prestigi social. La constatació que els comerciants de la costa, especialment a partir de 1815, representen un grup important entre els compradors de terres, tant a altres particulars com de béns desamortitzats, no és un signe de modernització de l'agricultura com han suggerit algunes interpretacions, assen-

A. T. V. — 4073 - S. HILARI SACALM
Feynas Campesines - Llauredí Pausa
(Plà de las Arenas)

yala l'autora, sinó un signe inequívoc de «la importància de la terra» durant tot el període estudiat. El fet que les famílies propietàries constituïssin des de feia segles l'élite social mantenedora d'un determinat estatus i d'uns privilegis és, segurament, una de les claus per explicar per què les fortunes del litoral tenien tant interès a adquirir terres i, en alguns casos, fins i tot a esdevenir hisendats i, per tant, rendistes. Adquirint terres o pagant dots alts en casar les seves filles (l'estudi de les aliances matrimonials revela que els bons dots d'origen no-pagès o no-noble provenien del comerç), la nova burgesia comercial assumia els valors i les formes de reconeixement social de la societat tradicional agrària. A mitjan el segle XIX, com ens demostra l'estudi de Rosa Congost, aquests valors continuaven sent plenament vigents a la comarca de la Selva.

Però a més d'aportar algunes constatacions de tipus general i suggerir hipòtesis interessants, un gran valor del llibre de Rosa Congost que cal remarcar és que, a partir de l'exposició de múltiples casos particulars, constitueix, en cert sentit, una autèntica base de dades que poden ser utilitzades per a futures recerques de tema molt divers. Es presenta, així, com un llibre obert que pot suggerir línies futures d'investigació i dóna al lector l'oportunitat de reordenar el material segons els seus interessos.

Mònica Bosch i Portell

Puigcerdà i el seu Estany

BOSOM i ISERN., Sebastià
Coneguem... l'Estany i el Parc Schierbeck.
 Col·lecció Coneguem, 1.
 Ajuntament de Puigcerdà
 Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà.
 Puigcerdà, 1992, 63 pp.

En la nova fornada de joves investigadors locals actuals cal comptar amb Sebastià Bosom, l'autor del llibre que avui comentem. Bosom és una persona d'una alta formació i amb un amor sense límits a la seva feina d'arxiver. La historiografia que ell fa és treball pacient i interessant, però poc agraït: moltes hores de recerca per recuperar uns pocs textos, que no solen caracteritzar-se precisament per la seva claredat. Les obres que elabora el prolífic Bosom traspuen un rigor i un gran interès pel tema històric.

Amb motiu de l'exposició sobre l'estany i el parc Schierbeck, inaugurada el mes d'agost a l'Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, s'ha editat el llibre. Es tracta del primer volum de la novel·la col·lecció «Coneguem», publicada conjuntament per l'Ajuntament de Puigcerdà i l'Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà. Amb aquest volum tenim a les mans un estudi *no exclusivament històric, d'ampla volada cronològica, sinó també de les relacions de la societat puigcerdanenca amb l'estany: un estudi de com l'estany ha possibilitat uns aprofitaments especials —extinció d'incendis, neteja, regadiu, peix, glaç...—, de com ha obligat a fer unes obres i un manteniment determinats, o de com ha estat gènesi de la festa o de la llegenda de la vella.* Aquest llibre es pot considerar una valuosa contribució al coneixement de la història de la vila de Puigcerdà.

El llibre s'enceta amb un petit apartat dedicat a la datació de l'estany (pp. 7-8), i passa tot seguit a comentar els diversos aprofitaments de què s'ha fet ús al llarg dels temps (pp. 8-20). A «Arrendaments i arrendadors» (pp. 20-23) es comenten els arrendaments durant els segles XVIII a XX. A «Obres i manteniment» (pp. 23-38) es tracten aspectes tan diversos com la neteja i les obres, l'illa, l'embarcador, el colomer... Hi ha després uns apartats breus

(pp. 38-49) dedicats a temes concrets, com «La festa i les llegendes», «La sèquia» i «El parc Schierbeck». Cal destacar els apartats de «la Fauna» i «La Flora» (pp. 50-56), que constitueixen catalogacions força exhaustives de les espècies animals i vegetals domèstiques del parc —espècies algunes ja extintes—. Aquests dos temes serien prou extensos per si sols com per haver donat lloc a un estudi monogràfic, fet des de la mateixa perspectiva. A les darreres pàgines hi ha l'apartat «Visions» (pp. 56-58). El llibre clou un petit esment (pàg. 59) dels dos altres estans de la comarca, el de Morer o Estany Vermell, i el d'Oceja.

El treball és una recopilació d'informacions, amb munió de detalls i comentaris, sobre la formació i transformació de l'estany des del segle XIII, segle en què es dataria la seva creació, fins als nostres dies. Les informacions complementàries queden perfectament integrades al raonament general, i no es recorre a una excessiva descripció de les fonts documentals. Globalment, abunda molt més la descripció que no pas l'anàlisi; és més una aportació erudita que no un assaig interpretatiu. Tot i això, no cal pensar que la investigació de l'autor sigui incompleta; tampoc no ens carrega de quadres i referències documentals dins del text. El redactat és a voltes una mica simplificador, però això s'entén perfectament atès el caràcter divulgatiu, i destinat a un públic ample. Molts punts històrics els converteix en referències per al coneixement de la vila puigcerdanenca. La riquesa de l'estudi es palesa en l'abundor de cites que fa. Així, es troben referenciats des d'un «Liber Extraneorum» fins a actes de plens d'ajuntament. Bosom treballa molt més la documentació datada a partir del segle XVIII, quan les descripcions comencen a ser més explícites; i fa el buidatge especialment ampli amb els documents del segle XIX. La bibliografia és, en general, prou orientadora de l'esforç de re-

Coneguem... l'Estany i el Parc Schierbeck

per
Sebastià Bosom i Isern

